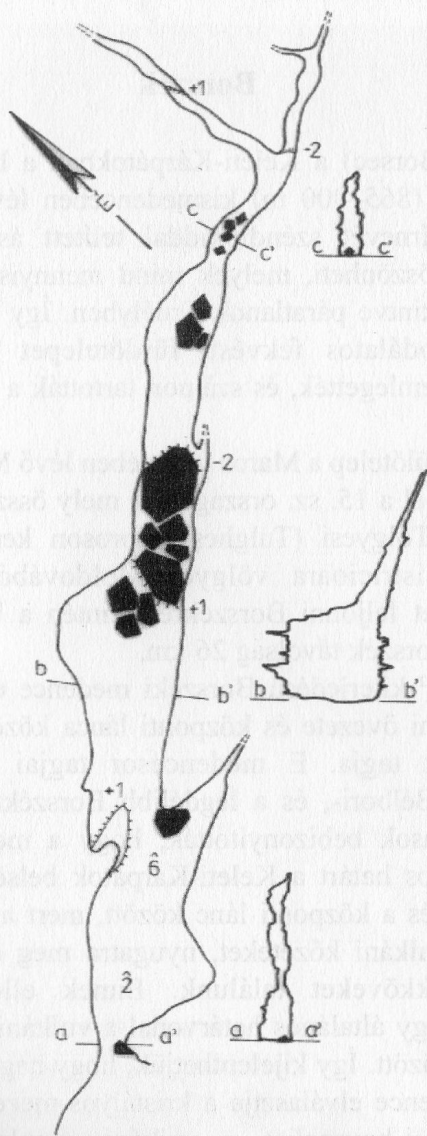


Borszék

Borszék (Borsec) a Keleti-Kárpátokban a hasonló nevű, magasan fekvő (865–900 m) kismedencében lévő klimatikus gyógyüdülő. Hírnevét széndioxiddal telített ásványvizeinek (borvizeinek) köszönheti, melyek mind mennyiségüket, mind minőségüket tekintve páratlanok Erdélyben. Így érthető, hogy elődeink a csodálatos fekvésű fürdőtelepet „a Kárpátok gyöngye”-ként emlegették, és számon tartották a határokon túl is.

A festői üdülőtelep a Maros völgyében lévő Maroshévízről (Toplița) érhető el a 15. sz. országúton, mely összeköti Erdélyt Moldovával a Tölgyesi (Tulgheș) szoroson keresztül. (Kis-Beszterce – Bistricioara völgye) Moldovából a Békási-víztárolótól lehet feljönni Borszékre, szintén a 15-ös úton. A Maroshévíz – Borszék távolság 26 km.

A 48,5 km² kiterjedésű Borszéki medence egy, a Keleti-Kárpátok vulkáni övezete és központi lánc között megjelenő medencesorozat tagja. E medencesor tagjai a Glodi-, a Drăgoiasai-, a Bélbori-, és a legdélibb Borszéki-medence. A geológiai kutatások bebizonyították, hogy a medencesorozat nem alkot pontos határt a Keleti-Kárpátok belső részén lévő vulkáni övezet és a központi lánc között, mert a medencéktől keletre itt-ott vulkáni kőzeteket, nyugatra meg ősi kristályos palákat, homokköveket találunk. Ennek ellenére mégis megfigyelhető egy általános határvonal a vulkáni vonulat és a központi lánc között. Így kijelenthetjük, hogy nagy vonalakban a Borszéki-medence elválasztja a kristályos-mezozoosz övhöz tartozó Gyergyói-havasokat, a vulkáni vonulathoz tartozó Kelemen-havasoktól.



A Jeges-barlang térképe

Alakját tekintve kettéosztott ikermedence, mely egy délnyugati nagyobb, az Alsó-Borszéki-medencéből és egy északkeleti kisebb, a Felső-Borszéki-medencéből tevődik össze.

Ösföldrajzi szempontból érdekes, hogy a vulkáni vonulat kialakulása és a tektonikai törésvonalak megjelenése (besüllyedés) következtében a medencét a pliocénban (őstörténeti újharmadkor) tó töltötte ki, melynek feltöltődő partjait tőzegben gazdag mocsaras területek alkották. Ebből alakult ki a medencében bányászott lignit, melynek fűtőértéke 4700–5200 kal. értékű. A szénkészletet 1924-ben Ion Atanasiu román geológus professzor becsülte fel. Szerinte átlagban 2 m vastag szénréteget számítva, a medence biztos szénkészlete 4 000 000 m³.

A Borszéki-medence legnagyobb kincse az ásványvíz, mely egy sugárszerűen elágazó törésvonal-rendszer mentén jut a felszínre. Ezek a törésvonalak a Bălcescu forrásnál metszik egymást. A vulkáni utóműködésként jelentkező kitűnő minőségű ásványvizek mind gyógyhatásúak.

Történelmi forrásokból tudjuk, hogy Borszék ásványvizeit már a XVI. századtól ismerték és használták. A legrégebbi adatot br. Jósika Miklós (1794–1865) regényíró szolgáltatta, aki Jósika István c. 1847-ben kiadott történelmi regényében említi, hogy Báthory Zsigmond 1594 augusztus havában Gyulafehérvárt tartózkodva beteg lett. Olasz udvari orvosa Bucella, ki már akkor ismerte Borszék ásványvizeinek gyógyhatását, rendeletet adott ki, hogy a borszéki Lobogó-forrásból vasabronchos hordókban borvizet hozzanak Gyulafehérvárra. Az így hozott vizet jéggel lehűtötték, s abban a fejedelem naponta megfürdött. Ezt az adatot hitelesnek tekinthetjük, mert Jósika Miklós Bethlen Farkas *Historiarum Pannonico-Dacicarum libri* című, a keresdi nyomdában napvilágot látott művéből vette az adatokat. Valószínű, hogy Borszék ásványvizeinek gyógyító erejét már jóval előbb ismerték.

A Borszéki-medence felvirágzása, Európa-hírű ásványvizeinek palackozása, a fürdőtelep megteremtése Zimmethausen Antal nevéhez fűződik. Ő volt az, aki a mai Borszékfürdő alapjait lerakta. Igen érdekes módon, mondhatni véletlenül, egy látogatás során szerzett tudomást Günther Bálint nevű ismerősétől a Borszéki-medence csodálatos ásványvízforrásairól. Günther igen sokat köszönhetett a Borszéki-medence gyógyforrásainak: súlyos betegségéből itt gyógyult fel. Elbeszélte gyógyulását Zimmethausennek és közösen elhatározták, hogy Borszékét bérbe veszik és e nagyszerű ásványvizet Bécsben forgalomba hozzák. Le is jöttek Bécsből 1804-ben Borszékre, és a tulajdonos két községtől, Ditrótól és Szárhegytől 28 évre bérbe vették Borszékfürdőt évi 400 forintért. A borvízforgalom fellendítése érdekében Zimmethausenék 1806-ban üvegyárat létesítettek. Zimmethausen, aki Borszék rajongója volt, minden vagyonát a fürdő fejlesztésére fordította. Később pereskedés kezdődött Lázár Lajos gróffal, Szárhegy urával, mely 55 évig tartott. Zimmethausen börtönbe került, 1838-ban bekövetkezett halála után örökösei a pert minden fórumon megnyerték. A két község közbirtokossága a fogságból történt kiváltás mellett Zimmethausennel szemben elkövetett hibáját azzal is jóvá akarta tenni, hogy 1836-tól neki, halála után pedig feleségének nyugdíjat folyósított. Sírjaik fölé később kis mauzóleumszerű építményt emeltek a borszéki temetőben, ezzel is kifejezve hálájukat annak az embernek, aki a mai modern Borszékfürdő alapjait lerakta.

Borszék rengeteg borvízforrása közül csak a legfontosabbakat említjük. Mindenekelőtt a Főkút érdemel említést, a Köztársaság kútjával (volt Erzsébet kút) együtt, mert ezek fölé impozáns terméskőből épített épületet emeltek még 1926-ban. Vízhozam szempontjából a Főkút első helyen áll Borszéken 205.305 l/nap mennyiséggel. Nyilvánvaló, hogy ennek a

forrásnak a vize kerül palackozásra, ma a Romaqua Group Részvénytársaság által.

A Főkút vizének vegyelemzési eredménye a következő:

Ionok (g/l)

Ca	0,4140
Mg	0,0130
Na	0,0931
K	0,0242
Fe	0,0036
HCO ₃	-
CO ₃	1,0500
Cl	0,0284
SO ₄	0,0129
SiO ₂	0,0480
Li	nyomokban

Vegyületek (g/l)

Ca(HCO ₃) ₂	1,6767
Mg(HCO ₃) ₂	0,7829
NaHCO ₃	0,3020
LiHCO ₃	nyomokban
Mn(HCO ₃) ₂	nyomokban
KCl	0,0462
NaCl	0,0103
Na ₂ SO ₄	0,0192
SiO ₃ H ₂	0,0624
CO ₂	6,4638

A vizsgálatok megállapították, hogy a források vegyi összetétele nagy általánosságban hasonló. A források a földesmeszes borvizek csoportjába tartoznak, melyekben a Ca, Mg és HCO₃ ionok dominálnak. A különböző források közül CO₂ tartalmukat illetően a Főkút, a Köztársaság-, Cloșca- és Bălcescu-forrás vezet, melyeknek vize túl van telítve szénsavval.

A források közül még említésre méltóak az Ó-, és Új-sáros, a Március 6 fürdő (volt Lázár-fürdő), továbbá a Horea- (volt Boldizsár-) és Cloșca- (volt László-) források, továbbá a Crișan- (volt Arany János-), a Kossuth- és Petőfi-források. Az Alsó-Borszéki-medence peremén található a Kecse-forrás, továbbá a Nyíres-patak völgyében a Tinovai-forrás. Meg kell említenünk, hogy a források vízhozama időben változhat: növekedhet vagy csökkenhet. A Horea-forrásnak a múltban naponta 9000 l volt a hozama, újabban 6500 l. Viszont a Bălcescu-forrás vízhozama megnövekedett, ugyanis 1890-ben csak 3500 l vizet szolgáltatott, míg a múlt század közepén 7200 l-t. Töltésre kizárólag a nagy vízmennyiséggel és magas természetes szénsavtartalommal rendelkező, kiváló vizű Főkút termelését használják, melyet cső segítségével vezetnek a töltőüzembe.

A források különleges tulajdonságaik miatt igen keresettek, ugyanis gyomor-, és bélbántalmak, érelmeszesedés, Basedow-kór, vese-, hólyag-, és húgycsőbántalmak esetében vizük igen jó hatású.

Olvasóink valószínű felfigyeltek a források kettős román-magyar elnevezéseire. Néhány példa: az Erdei-forrásból Bălcescu-forrás lett, a László-forrásból Cloșca-forrás stb. Ezek az erőszakos névváltoztatások mai erdélyi sorsunkból erednek. Az uralkodó nemzet ugyanis mindent elkövet annak érdekében, hogy a magyar nevek eltűnjenek Erdély térképéről és a lakosság tudatából, még akkor is, ha csak forrásokról van szó.

Borszék ásványvizeivel 1873-ban részt vett a bécsi világkiállításon, 1878-ban a párizsi, 1882-ben a berlini és a trieszti, majd 1885-ben a budapesti kiállításon is, hírnevéhez méltó keretek között, s mindenütt érem-, és oklevél-kitüntetésben részesült.

Évszázadek folyamán a Borszék területén feltörő ásványvizek tetemes, egyes helyeken a 100 m-t is elérő travertinó (mésztartalmú, építőkönek alkalmas kemény mésztufa) lerakódásokat hoztak létre. Ezek a lerakódások azt bizonyítják, hogy az idők folyamán a borvízforrások változtatták helyüket. Ha összehasonlítjuk a medence borvízforrásainak kis mennyiségű és csekély vastagságú travertinó-lerakódásait a Kerekszék Nagy-Borpaták felőli lejtőjének hatalmas vastagságú lerakódásaival, világossá lesz, hogy a borvízforrások kezdetben igen hosszú ideig itt törtek fel, s csak a legújabb időkben a medence területén.

A fehér színű travertinó értékes építő-, és burkolóanyag; a hetvenes években az évi termelés elérte a 3500 m³ nyers és a 600 m³ faragott követ.

A travertinóban karsztformák alakultak ki. A felszínen több mint 10 víznyelő töbör (dolina) teszi változatossá a tájat, magában a kőzetben három ismert barlangocska (Endokarszt) kereshető fel. A kőfejtőtől lefelé haladva egy ösvényen, a szűk bejáratú Medvék-barlangjához érünk, majd a Jég-barlanghoz, amelyben a hőmérsékleti inverzió jelensége miatt a jég egész nyáron jelen van. Nagyobb távolságra, kb. 1 órai gyaloglás után érjük el a Bagoly-sziklát és alatta a Bagolyvár nevezetű barlangot. A travertinóban itt kifejlődött karsztformák egyedi és egyedüli ilyen képződmények Erdélyben. (Kerekszék)

A magas hegykerettel és ősfenyvesekkel övezett Borszéki-medence, elsősorú gyógyhatású ásványvizeivel és klimatikus

gyógytényezőivel méltán sorolható Erdély természeti csodái közé.

Könyvészet:

1. Szőnyi Béla: *Borszék földrajza*. Akadémiai Kiadó, Bukarest, 1958.

2. Artemiu Pricăjean: *Apele minerale și termale din România*. Editura Tehnică, București, 1972.



Csodavár